Pastorační služba biskupa jednotě Božího lidu

Perspektivy aplikace nového ekumenického direktáře pro biskupy

---

Pavel Ambros

Rok 2020 si budeme navždy pamatovat jako rok krajně netušených změn životního stylu, překvapujících proměn dosavadního způsobu života způsobených pandemií. Je součástí širšího civilizačního pocitu zmaru.¹ Katastrofické události tohoto typu mohou probouzet k netušenému dobru i nepředvídanému zlu.² Na jedné straně nasazení k záchraně životů až do krajnosti, na druhé straně zneužití žalostné situace lidí k nestoudnému obohacování na úkor těch nejchudších.³ I ekumenický svět pocítil důsledky zaváděných omezení snažících se řešit zdravotní krizi. Ve vztazích mezi křesťany, kteří jsou sice hluboce rozdělení, nicméně chtějí je překonat, jsou osobní kontakty podstatné. Pouze při setkání vzniká a roste vzájemné porozumění. Reciproční důvěra je nezbytná k prohloubení společenství. Mnohá setkání, církevní shromáždění a ekumenické dialogy musely být zrušeny nebo odloženy na budoucí dobu. Několik řádných zasedání rozličných ekumenických grémií bylo nahrazeno videokonferencemi. Stejně tak není pochyb o tom, že konverzace zprostředkovaná i technologicky vyspělými prostředky komunikace nepři-

---

¹ „Vymírání je možná první vědecká představa, s níž se dnes děti musejí utkávat. Už jednoroční děti dostávají na hraní figurky dinosaurů a dvouleté už chápou, alespoň v nějakém vágním smyslu, že tito malí tvorové z plastu představují velká zvířata. Pokud se rychle učí –, ještě v plenkách umí vysvětlit, že kdysi existovala spousta druhů dinosaurů a že už před dlouhou dobou všichni vymřeli.“ (Elizabeth KOLBERTOVÁ, Šesté vymírání. Nepřirozený příběh, Brno: Barrister & Principal, 2018, s. 31)

² Srov. Michel FOUCAULT, *Schriften in vier Bänden. Dits et écrits*, III, 1976–1979, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003, s. 483.

³ V tomto smyslu je papež František velmi vytrvalý; srov. PAPA FRANCESCO, „È tempo di osare un nuovo modello di sviluppo,“ *L'Osservatore Romano* (dále OR) 160, č. 271, 23 novembre 2020, s. 2–3; PAPA FRANCESCO, „I pastori accompagnino il popolo di Dio,“ OR 160, č. 61, 14–15 marzo 2020, s. 8; PAPA FRANCESCO, „Le amarezze nella vita del prete,“ OR 160, č. 48, 28 febbraio 2020, s. 1.7; PAPA FRANCESCO, „Messaggeri di compassione e di speranza,“ OR 161, č. 23, 29 gennaio 2021, s. 2; PAPA FRANCESCO, „Non si esce dalla crisi senza ‚guarire‘ da ingiustizie e diseguaglianze,“ OR 160, č. 188, 20 agosto 2020, s. 1.8.

náší totéž, co osobní výměna názorů, koncepcí, důvodů a motivací.⁴ I zkušenosti posledních let ukazují neodkladnou potřebu styku ve třech oblastech: a) v oblasti systematického, až „pouze rutinního“ sdílení informací; symbolicky významný celebrativní charakter setkání zůstává stále důležitý, není bez rizika, je-li zaměřen účelově navenek, k vytváření dojmů, a proto nezřídka bývá kritizován ostře pro svoji formálnost (!); b) v oblasti (sebe)formace všech, včetně expertů a držitelů úřadu, služeb a charismat, kteří mají větší zodpovědnost za život a poslání církve v situaci různorodosti křesťanství, když se setkávají s mnohými a ptají-li se, setkali-li se navzájem; c) v oblasti lidské zkušenosti podněcuje hlubší, současnou situaci vyvolané stálé očišťování motivací, kam vlastně jít; v naší řeči jsou motivace rozeznávány na základě duchovního rozlišování a indukují rizika čistě politicko-utilitárně zdůvodněné pastorační praxe církve. Proto učitelský úřad se pravidelně vrací k tomu, aby upozornil na to, že současné motivy ekumenické praxe vyrůstají z vnitřního poznání preference osobní i komunitní účasti na působení Ducha v dějinách a církvi. Můžeme zde zmínit mimo jiné například intelektuální apoštolát a katechezi dospělých v katolické církvi, celou širokou oblast duchovního ekumenismu⁵ a tři základní roviny ekumenického dialogu: dialog lásky, služby a pravdy. Nejhlubší motivace je bezpochyby založena na samotném Slovu uprostřed nás, zprostředkujícím touhu Nejsvětější Trojice, aby celý Boží lid odrážel tuto jednotu v hlásání, slavení, službě lásky a jednoty respektující pluriformitu působení Ducha i jednotu garantovanou božsko-lidskou jednotou v Kristu.⁶ Rozpoznáváme se na prapůvodní různost, která je vtisknuta do života lidí při stvoření člověka jako muže a ženy. Můžeme se setkávat s mnohými, ne však se všemi, protože smysl jednoty křesťanů nespočívá v jednotě, kterou ovládneme, nýbrž v jednotě, kterou přijímáme a stvrzujeme svoji svobodou.

⁴ Srov. Vitangelo C. M. DENORA, „La didattica distanza e il futuro della scuola,“ *La Civiltà cattolica*, č. 4086 (2020): 458–470.

⁵ *Katechismus katolické církve*, Praha: Zvon, 1995 (dále KKC) 821.

⁶ Jednota církve se totiž stává znamením spásy: „A tak církev, jediné Boží stádce, jako znamení vztyčené mezi národy, hlásá celému lidstvu evangelium pokoje a putuje v naději k cíli nebeské vlasti. To je posvátné tajemství jednoty církve v Kristu a skrze Krista, působením Ducha svatého, který uděluje různé dary. Nejvyšším vzorem a zdrojem tohoto tajemství je jednota v Trojici osob jednoho Boha, Otce a Syna v Duchu svatém.“ (Dekret o ekumenismu „Unitatis redintegratio,“ in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995, /dále UR/ 3).

Jak ukázala zkušenost našeho nuceného pobytu ve světě v uzamčeném prostoru, samotná technologie komunikace jednotu vytvořit nemůže.

Dne 4. prosince 2020 vydala *Papežská rada pro podporu jednoty křesťanů* s výslovným schválením papeže Františka operativní směrnici s názvem *Biskup a jednota křesťanů: ekumenické vademecum*.⁷ Podle kardinála Kocha

biskup nemůže považovat podporu jednoty křesťanů jednoduše za jeden z mnoha úkolů své služby či úkol, který by se mohl nebo měl odložit z důvodu jiných (i jinak velmi důležitých) priorit. Ekumenický závazek biskupa není volitelným rozměrem jeho služby, ale povinností a vnitřním závazkem.⁸

Není úkolem zanedbatelným, ale tvoří součást institucionální i osobní dimenze služby biskupa. Jednota Božího lidu je součástí jeho svátostné identity. Je ztotožněn s Kristem přítomným v jeho těle, totiž církvi stávající se tím, čím má být. Nese a zosobňuje v sobě nové a prohlubující se vědomí přicházejícího dovršení, jehož prvním znakem je jednota člověka s Bohem (v síle účasti na životě Krista, pravého Boha a člověka v jedné osobě) a jednota člověka se všemi v síle Ducha, který jediný tvoří z lidské zkušenosti dějin krásu dějin proměňujících se do věčnosti, totiž jedno vidět v druhém a všechno v Jediném. Samotný ekumenismus je uskutečňován v oblasti pastorační jako *sdílení darů*, praxe společného života jako *služba světu* a kultury jako *poznání a blízkost druhých*.

---

⁷ CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELL'UNITÀ DEI CRISTIANI, *Il vescovo e l'unità dei cristiani. Vademecum ecumenico*, Roma: Typis Polyglottis Vaticanis, 2020 (dále *EkumV*); Výraz *vademecum* označuje příručku, rukověť, průvodce pro praxi. Text obsahuje 42 čísel, rozdělených do dvou částí, úvodu, závěru a dodatku, který vyjmenovává partnery mezinárodních ekumenických komisí; první část (6–14) je věnována formám podpory ekumenického hnutí ze strany katolické církve v jejích vlastních strukturách (kompetence biskupa, diecéze a všech věřících); druhá část dokumentu (15–41) je rozdělena do čtyř částí zahrnujících duchovní ekumenismus, dialog lásky, dialog pravdy a dialog služby.

⁸ Kurt Koch, „Conferenza stampa di presentazione del Documento „Il Vescovo e l'unità dei cristiani: Vademecum ecumenico“,“ *Bolettino sala stampa della Santa Sede*, č. 638, 4. 12. 2020, s. 2; srov. Giovanni ZAVATA, „Guide lungo in cammino“, *OR* 160, č. 284, 9 dicembre 2020, *Religio*, s. 3.

1. EKUMENISMUS – SLUŽBA SVĚŘENÁ BISKUPOVI V MÍSTNÍ CÍRKVI A BOŽÍM LIDU

Úvodní věta *EkumV* předjímá celé jeho zaměření:

Služba svěřená biskupovi je službou jednoty v jeho vlastní diecézi i mezi místní církví a univerzální církví.⁹ Tato služba má proto zvláštní význam při hledání jednoty všech Kristových učedníků.¹⁰

Toto tvrzení nám dovoluje i zároveň po nás žádá, abychom tento text nepovažovali za text určený jen specialistům nebo za text, který je součástí povinnosti čas od času vstoupit do mediálního prostoru s prohlášením zohledňujícím ekumenické nálady. Navíc ani nemůže nahradit naše osobní svědectví jako svědectví Božího lidu, kdy biskup je v čele i uprostřed zároveň.¹¹ Právě z tohoto úhlu chceme dokument analyzovat. Uvážíme-li, že vademecum je kompilací řešící otázky převážně praktické povahy (spojuje a uspořádává již existující normy bez ambice přinést něco nového), jen stěží můžeme z něho vyvozovat to, co v něm hledat nemůžeme. Jeho význam spočívá v jeho zaměření na praxi, má proto operativní funkci. Nicméně načasování a komentáře kolem jeho zveřejnění dávají vzhled do klimatu uvnitř církve.¹² Dokument zřetelně zvýrazňuje dvě skutečnosti: a) posílení katolické identity hlubší recepce Druhého vatikánského koncilu, z něhož skutečné postoje nositelů úřadů v církvi vychází; b) podpoření těchto autenticky katolických postojů uvnitř celého společenství církve, které je tvořeno kulturní a spirituál-

⁹ K upřesnění pojmu *Ecclesia universalis*, *Ecclesia particularis* a *Ecclesia localis* srov. Pavel AMBROS, *Svoboda k alternativám. Kontinuita a diskontinuita křesťanských tradic*, Olomouc: Refugium, 2009, s. 241–242.

¹⁰ *EkumV*, Úvod.

¹¹ Stálé odkazování učitelského úřadu církve a duchovních autorů na slavné Augustinovo vyjádření ukazuje, jak je důležitá bdělost vůči napětí mezi *auctoritas* (*potestas*) vyrůstající ze služebního kněžství a vlastní hříšností a nutností zprostředkování spásy biskupa samotného vyrůstající z jeho všeobecného kněžství: „Mám strach, protože jsem určen pro vás. Zároveň mě však utěšuje, že jsem s vámi. Pro vás jsem totiž biskupem, s vámi jsem křesťan. To první vyjadřuje povinnost, to druhé milost. První přináší nebezpečí, druhé spásu.“ (AUGUSTIN, *Sermo*, 340, PL 38,1438)

¹² V našem českém prostředí srov. Robert Svatoň, Biskup ve službě jednoty křesťanů, in *Ročenka Matice velehradské*, ed. Petr Hudec, Velehrad: Matice velehradská – Refugium, 2021, s. 97–103.

ní pestrostí, rozmanitostí a růzností celého Božího lidu, v němž putují všichni Kristovi učedníci do Božího království.

Prvním aspektem, který si zaslouží naši pozornost, je celková – do *EkumV* programově zasazená – konotace biskupské služby: ze svátostné povahy kněžské služby biskupa (nejen z jeho pravomoci plynoucí z jurisdikce) vyrůstá i jeho služba jednotě. Jistěže úřad biskupa v sobě obsahuje důležitou, navenek viditelnou, institucionální dimenzi, totiž duchovní a pastýřskou moc (*ordo*, kdy vkládáním rukou je mu předávána milost pro život a poslání; spolu s tím i moc biřmovat a světit kněze, konsekrovat kostely, světit oleje, opaty a abatyše, řídit diecéze s pravomocí závazně učit, rozvíjet službu lásky, organizovat, řídit a dozorovat pastorační, vydávat zákony, vykonávat soudní pravomoc a spravovat majetek¹³). Jeho úřad v církvi je podle katolické nauky zamýšlen a založen Kristem, a proto vede partikulární církev jako zástupce univerzální církve. Přináležítost ke kolegiu biskupů je podstatnou známkou synodalit¹⁴, kterou každý biskup ve své osobě (nejen ve své funkci) představuje a realizuje v důsledném vnějším i vnitřním společenství s papežem i v jednotě s ostatními biskupy, je v čele celého společenství věřících i uprostřed Božího lidu. Služba biskupa však má ještě další, nezastupitelnou (!) rovinu osobní, rovinu milosti (*spiritualita* jako svobodu rozvíjející poslušnost vůči svěřenému, totiž svobodné přilnutí k tajemství Otce, Syna a Ducha Svatého, jež postupně přetváří vše, co člověk je a co má, v činnost, která spojuje božské a lidské k proměně pro věčnost), která dává jeho autoritě jurisdikčně-administrativní (odstupňovaná účast na poslání a třech úřadech Krista) legitimitu tím, že výkon jeho úřadu svědčí a navenek zjevuje nejen oprávněnost jeho duchovní moci, ale také její hodnověrnost, projevuje-li se přesvědčivostí jeho duchovní a lidské moudrosti, pastorační prozíravostí, a dokonce i kulturně-politickou uvážlivostí a osvíceností. Obě roviny zahrnují hlavní úkoly biskupské služby jednotě. Tímto výrazem se výslovně míní nejen jednota církví, ale také „jednota všech pokřtěných v Krista“.¹⁵ Tento takto formulovaný princip naznačuje, jak je jednota církve uvnitř partikulární církve důležitá vůči univerzální

¹³ Srov. Věřoucná konstituce o církvi „*Lumen gentium*,“ in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995, 19–27 (dále *LG*); Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi „*Christus Dominus*,“ in *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, Praha: Zvon, 1995, 11–21 (dále *ChD*).

¹⁴ Srov. Kurt KOCH, „Synodales und hierarchisches Prinzip in der Kirche,“ *Lebendige Seelsorge* 45 (1994): 89–95.

¹⁵ *EkumV*, Úvod; srov. kán. 383, §3 *CIC*/1983; kán. 902–908 *CCEO*.

církvi. Napovídá jedno podstatné: hledání jednoty obsahuje kromě nutných institucionálních prvků jednoty i hledání jednoty s křesťany jako jednotlivci, kteří přináleží k jiným nekatolickým církvím či církevním společenstvím. Nemluvíme zde o proselytismu, nýbrž o cestě duchovního ekumenismu, tedy rozhovoru mezi zkušenostmi víry v církevních tradicích na základě zjevení (Písma a Tradice) a osobní či komunitní křesťanské existence. Toto obojí hledání jednoty (v rovině církevních společenství i jednotlivců) utváří sebepochopení služby biskupa ve dvou směrech: vůči kolegiu biskupů v čele s papežem (institucí) a vůči vůli Ježíše Krista být pastýřem svěřeného lidu (Božímu lidu).¹⁶

EkumV zcela opouští slovník, který vyjadřoval konfesní identitu na úkor nahlížení církve jako tajemství, v němž se odráží tajemství vnitřního života Trojice. „Křesťanské společenství není uzavřeno v opevněné tvrzi, ale ubírá se tím nejvíce vitálním prostředím, kterým je cesta.“¹⁷ Není uzavřenou tvrzí, která prochází dějinami a jejich bouřemi, v nichž se zájem upírá jen k tomu, abychom drželi pohromadě. Tento postoj je nahrazován tvrzením, že kritériem pravdy toho, co je obsahem a formou nutné *vnitřní soudržnosti*,¹⁸ již není nynější stav institucionální jednoty, nýbrž touha po růstu jednoty těch, kteří ještě nejsou v úplné jednotě, přestože společně vyznávají Krista jako Pána, bratra a Mistra. Tento koncept přebírá jednoznačně *EkumV*:

Pokud křesťané selhávají v tom, že nejsou viditelným znamením této jednoty, selhávají ve své misijní povinnosti přivádět každého k jednotě, která přináší spásu, totiž do společenství Otce, Syna a Ducha svatého. V tomto smyslu chápeme, proč je dílo jednoty zásadní pro naši identitu jako církve.¹⁹

Na tomto místě se výslovně cituje silný výrok sv. Jana Pavla II: „Hledání jednoty křesťanů není žádnou nezávaznou nebo příležitostnou činností, ale potřebou vyplývající ze samotného bytí křesťanského společenství.“²⁰

¹⁶ Srov. ChD 17.

¹⁷ PAPA FRANCESCO, „La strada, scenario evangelico“, OR 157, č. 120, 25 maggio 2017, s. 8.

¹⁸ Srov. ALESSIO II, „Morale, fondamento dell'Europa. Discorso di Alessio II al Consiglio d'Europa“, Il Regno. Documenti, č. 1 (2008): 51–52.

¹⁹ *EkumV*, 1; srov. Marie CAMPATELLI, *Křest. Každý den u pramenů nového života*, Olomouc: Refugium, 2010, s. 139–140.

²⁰ *Ut unum sint. Encyklika Jana Pavla II. o ekumenickém úsilí z 25. května 1995*, Praha: Zvon, 1995, 49 (dále JAN PAVEL II., *Ut unum sint*).

Je tedy třeba usilovat o jednotu, která vychází ze sdílení víry v Krista a ze křtu udíleného ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého.²¹ Trojice totiž tvoří základ a pramen stvoření člověka k obrazu a podobnosti Božímu, takže jsou jako muž a žena „skutečně začlenění do Krista ukřižovaného a oslavovaného, znovuzrozeni k účasti na Božím životě“.²² Je základem i těch křesťanských společenství, která již žijí „skutečné, i když ne úplné společenství s katolickou církví“.²³ I ona se mají v té či oné míře stát *prostředky ke spáse*, které jim Kristus nabízí. Jedná se o takovou jednotu, která vychází ze „skutečného společenství, i když neúplného, které již mezi katolíky a jinými pokřtěnými křesťany existuje“, a která roste jednotlivými rozhodnutími „kráčet společně, modlit se společně, pracovat společně“.²⁴

Na tomto pozadí dosavadních zkušeností, v nichž nechybí podivuhodně krásné události i hluboká zklamání, až nepochopitelné zkratky při hledání jednoty, vždy je lépe stavět spíše na duchovních postojích zaměřených k osobnímu a společnému obrácení, bez nichž nemůže cesta k jednotě ani začít. Na prvním místě vždy budou ty postoje, které tvoří v člověku „základní a nezničitelnou vnitřní mravně-náboženskou naladěnost lidské bytosti (...), o kterou se může opírat lidské svědomí“,²⁵ tedy posouzení, náhled, porozumění, s nímž katoličtí věřící „mají upřímně a pozorně uvažovat o tom, co je třeba obnovit a udělat ve vlastní katolické rodině, aby její život vydával věrnější a jasnější svědectví o učení a institucích, které jí Kristus předal prostřednictvím apoštolů“.²⁶ Jen tak mohou žít, zkoumat a následně i prožívat hodnověrně „svou věrnost Kristově vůli ohledně církve“.²⁷ Tím roste i jejich odhodlanost „k potřebnému dílu obnovy a reformy“.²⁸ Jen samotná vnitřní obnova ukazuje zjevně na připravenost a ochotu „církve k dialogu a spolupráci s ostatními křesťany. Jedná se o úsilí, které se týká církevních struktur i ekumenické formace celého Božího lidu.“²⁹

²¹ Srov. CAMPATELLI, *Křest*, s. 24–26.

²² *EkumV*, 2; podle sv. Jana Zlatoústého je výraz církev „pojmenováním těch, kteří krácejí společně [Εκκλησία συνόδου ἐστὶν ὄνομα].“ (*Exp. in Psalm.*, 149,1, PG 55,493).

²³ *EkumV*, 2.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Karl RAHNER, „Syneidesis“, in *Teologický slovník*, Praha: Zvon, 1996, s. 341.

²⁶ UR 4.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ *EkumV*, 6.

Nesmíme opomenout ani jinou souvislost: bezprostřední a ničím nenahraditelné propojení mezi osobním obrácením a hledáním jednoty. I v tomto případě se ekumenické napětí ukazuje jako lakmusový papír autenticity vnitřní obnovy. Je nasnadě, že duchovní cesta, která zcela nechává stranou otázku jednoty a nevnímá bolest roztrženého Srdce, je cesta ke křesťanské dokonalosti předstíraná nebo zatemnělá. Je to zbožnost zaměřená k sobě, tudíž hypotetická cesta dokonalosti, ba i falešná, z teologického hlediska klamná, zástěrka, rezignující na dokonalost na způsob jednoty osob. Křesťan nežije ve věži ze slonoviny proto, aby se uchránil od styku s těmi, kdo jsou považováni za méně čisté a pravdivé. Právě z tohoto důvodu se stává nezbytným, aby biskup byl mužem dialogu, schopný hovořit s „jasností a pokorou, v duchu lásky a přátelství“.³⁰ Tyto vlastnosti mají skrze biskupa prolnout veškerý Boží lid. Proto je povinností biskupa také formovat sebe i Boží lid v umění navazovat a prohlubovat vztah k ostatním křesťanům.

Boží lid i biskup sám se pohybuje v myšlenkovém prostředí, které je infikováno rizikem tzv. *správné představy o ekumenismu*, totiž že je nutno dojít k obecně vždy platným odpovědím v podobě výroků.³¹ Ekumenický dialog je veden otázkou po jednotě v tom smyslu, že je počátkem společně vedené řeči lidí, jímž se odkrývá pravda situace rozdělení, v které stojíme a kterou sdílíme s druhými jako ti, kterých se tato situace bytostně dotýká. Týká se nás tím, že všichni musí odkrývat statečně vztah k formě a obsahu toho, co se uvnitř církve děje a co biskup osobně upřednostňuje: „Zaprvé, ekumenismus nezahrnuje kompromisy, to znamená, že nepředpokládá, že jednoty lze dosáhnout na úkor pravdy.“³² Je totiž vždy i osobním svědectvím biskupa a jeho otevřenosti k „Pravdě“, která „je“ za pravdami, o kterých společně hovoříme. Biskup formuje svojí osobou ty, kteří se tím učí odkazovat k Pravdě, kterou především má na mysli, kterou sám stále ještě hledá, když se celý Boží lid ptá a hledá *správnou odpověď*. Proto formace nemůže obsahovat promyšlení taktiky, vedoucí k získání druhých; dále nemůže zahrnovat zjednodušení nebo kompromisy v nauce; konečně ani pouhou předstíranou zdvořilost, asertivitu nebo zásady slušného chování. Zároveň je však nutné se

³⁰ *EkumV*, 7.

³¹ SROV. FRANCESCO, „Camminare, pregare e lavorare insieme,“ *OR* 168, č. 141, 23 giugno 2018, s. 4.

³² *EkumV*, 11.

vyhnout jakémukoli integralismu³³, protože je nutné podporovat hlubší porozumění tomu, že „existuje řád neboli *hierarchie pravd* katolického učení, vzhledem k jejich různé spojitosti se základem křesťanské víry“.³⁴ To znamená, že „není třeba se vracet k tomu, co se neukázalo nikterak blahodárným“,³⁵ připomeneme-li Adolfa Kajpra. Hluběji pochopit jejich vzájemné vztahy. K tomu *EkumV* dodává:

Přestože jsou všechny zjevené pravdy věřeny se stejnou božskou vírou, jejich důležitost závisí na jejich vztahu k spásným tajemstvím Trojice a spáse v Kristu, zdroji všech křesťanských nauk. Zvážením pravd a nejen jejich vyjmenováním mohou katolíci získat přesnější pochopení jednoty, která existuje mezi křesťany.³⁶

Jen tak bude schopen „ocenit, co Bůh působí u těch, kteří patří k ostatním církvím nebo církevním společenstvím“.³⁷ S tím těsně souvisí schopnost změny v náhledu či pohledu na věc z jiného hlediska, z kterého se například katolíci na nekatolíky dívá. Podobně i z druhých stran. Z toho vyrůstá potřeba přezkoumat zakořeněná tvrzení a postoje.

Je nabídnuta oblast praktického a okamžitého uplatnění principu, který zde nacházíme:

Protože sdílíme skutečné společenství jako bratři a sestry v Kristu, my katolíci nejen můžeme, ale musíme hledat příležitosti k modlitbám s ostatními křesťany. Některé formy modlitby jsou zvláště vhodné pro hledání jednoty křesťanů. Když na konci obřadu křtu se modlíme *Otčenáš*, uznáváme tím důstojnost dětí jednoho Otce. Tuto modlitbu je vhodné modlit se s ostatními křesťany, s nimiž sdílíme křest. Podobně starodávná křesťanská praxe společného přednesu žalmů a biblických chvalozpěvů (modlitba církve) je tradicí, která zůstává společná mnoha křesťanským komunitám, a proto se dobře hodí k modlitbě v ekumenickém kontextu. Navrhujeme-li společnou modlitbu jako katolíci, musíme si uvědomit, že některá křesťanská společenství se s jinými křesťany nemodlí podobně, jak tomu bylo v minulosti i v katolické církvi.³⁸

³³ „Poselství papeže Benedikta XVI. k oslavě Světového dne míru 1. ledna 2011, 8,“ *Acta České biskupské konference* 6 (2011): 19–20.

³⁴ UR 11; „Vzájemné vztahy mezi články víry a jejich souvislosti lze najít v celku zjevení Kristova tajemství.“ (KKC 90); k problematice srov. bibliografii uvedenou Yves CONGAR, *Diversity and communion*, London: SCM Press, 1984, s. 180–181, pozn. 1.

³⁵ Adolf KAJPR, „Integrální katolíci,“ *Katolík*, 9. 2. 1947, s. 2.

³⁶ *EkumV*, 11.

³⁷ *EkumV*, 17; srov. Waclaw HRYNIEWICZ, „Hierarchie pravd a jednota křesťanů,“ in Pavel AMBROS, *Svoboda k alternativám. Kontinuita a diskontinuita křesťanských tradic*, Olomouc: Refugium, 2009, s. 275–314.

³⁸ *EkumV*, 17.

Tím se dotýkáme otázky společné modlitby mezi křesťany různých vyznání. Když se ukáže v praxi možnost, nebo dokonce i povinnost se společně modlit, je třeba si vždy připomenout, že při impulsu ke společné modlitbě, který by vycházel z katolické strany, mohou být pro některé nekatolíky utvářená ustanovení či zvyklosti jejich křesťanských společenství obtížnou, ba i psychologicky nepřekonatelnou překážkou. Některé z nich nedoporučují nebo nedovolují modlitby s jinými křesťany. Nemůžeme na to jen tak lehkomyšlně zapomínat při přezkoumávání postojů, které jsou nyní mnohými katolíky považovány za příliš rigidní a teologicky neopodstatněné. Ani při našem dnešním poznání si nemůžeme osobovat nárok stigmatizovat vnější chování nebo vnitřní postoj těch, kteří tuto cestu porozumění ještě nedokončili jen z toho důvodu, že je jiná, odlišná a různá. Každá z nich odkazuje na původní různorodost duchovní plodnosti Ducha v tradicích! Když jsme konfrontováni konfesními rozdíly v nauce, náboženské praxi i v podobách zbožnosti, které způsobily a stále vytvářejí vzájemné utrpení a strádání, je dobré si připomínat podle *EkumV* slova sv. Jana Pavla II. výrok *uzdravení paměti*, jak jej začal užívat sv. Pavel VI., se rovněž stal výrazem, který dovršil jednání Druhého vatikánského koncilu: „Koncil tak byl zakončen slavnostním aktem, který byl zároveň uzdravením dějinných vzpomínek, vzájemným odpuštěním i aktem pevného odhodlání usilovat o společenství.“³⁹ Opakuje po něm potřebu pokání: „Vědomí určitého vyloučení, které zraňuje bratrskou lásku, určitého odmítání odpustit, určité pýchy, onoho neevangelijního uzavírání se do odsuzování *těch druhých*, pohrdání vyplývajícího z nezdravé povýšenosti.“⁴⁰ Vyvrcholením této cesty je očistění paměti, proces, díky němuž pochopíme, že „to, co se stalo v minulosti, nelze změnit (...), změnit ani s odstupem času, to, co si pamatujeme z minulosti a jak (...). Zatímco minulost sama o sobě je nezměnitelná, přítomnost minulosti v přítomnosti může být změněna.“⁴¹ A to i dnes.⁴² Co to znamená? Odkaz v textu na *UR 4* nám to přibližuje:

³⁹ JAN PAVEL II., *Ut unum sint*, 52.

⁴⁰ JAN PAVEL II., *Ut unum sint*, 15.

⁴¹ *Vom Konflikt zur Gemeinschaft. Gemeinsames lutherisch-katholisches Reformationsgedenken im Jahr 2017 Bericht der Lutherisch /Römisch-katholischen Kommission für die Einheit*, 16, Paderborn: Bonifatius – Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2013, s. 18; srov. *EkumV*, 24.

⁴² SEKCE PRO MIGRANTY A UPRCHLÍKY DĚKASTERIA PRO INTEGRÁLNÍ LIDSKÝ ROZVOJ, „Pastorační směrnice k situaci vnitřně vysídlených osob, 62,“ *Acta České biskupské konference* 15 (2020): 165.

mají mimo jiné „pochopit znamení doby a horlivě se účastnit ekumenického díla“, usilovat o odstranění „slov, názorů a skutků, které podle spravedlnosti a pravdy neodpovídají skutečnému stavu odloučených bratří“, dosáhnout „pravdivějšího poznání nauky a života“ jiných církví a církevních společenství a dojít k „spravedlivějšímu hodnocení“. Ono vědomí, že jednota v Duchu, slavení eucharistie a vyznání víry v jednu svatou všeobecnou církev vyrůstá u katolického věřícího z obdarování, které reflektuje a zakouší ve svém životě a uskutečňuje ve svém osobním povolání. Mohou a mají říci, že „věříme, že *subsistuje* neztratitelně v katolické církvi, a o níž doufáme, že bude stále více vzrůstat až do konce věků“.⁴³ V tomto duchu se řeší složité otázky účasti na prostředcích milosti a svátostné spoluúčasti včetně *interkomunia*, otázky smíšeného manželství, společného vydávání svědectví ve službě člověku a v celé oblasti kulturního a sociálního života. Všechny tyto okruhy, v nichž rozmanitost situací vyžaduje obezřetnost a trpělivost, ba i vědomí naší současné bezmocnosti a bezvýchodnosti, vyžadují rozlišování. Tato zkušenost Božího lidu poznává, že k touze po jednotě patří rozměr čekání, vyhlížení, dokonce i netušená vnitřní bolest. Už ví (!), že spěch nemusí být šťastným řešením a může se lehko dostat do rozporu s povinnou a mravně závaznou péčí o jednotu. To vše rozlišování musí obsáhnout. Zde platí následující požadavek, aby křesťané vždy „jednali společně ve všech oblastech, kromě případů, kdy je hluboké rozdíly v přesvědčení zavazují jednat odděleně“.⁴⁴ Role biskupa přítomného uprostřed Božího lidu je nenahraditelná a nelze ji ani dispensovat poukazem na jiné úkoly. Pohybujeme se totiž v prostoru formace osobního svědomí i růstu kulturně-spirituálního vědomí toho, co společenství církve ve svém nejvlastnějším srdci je a být má. Zde si biskup osvojuje teologii Kristova božského Srdce. Ani toto kritérium však nemůže být pláštíkem zakrývajícím snahu po laciné dohodě. Jednota a smír jsou dílem Boží milosti, které člověk přijímá věrohodně tehdy, když ze své strany učiní vše, co závisí na jeho svobodné vůli, a zároveň si je vědom nezaslouženosti daru jednoty. V gestech lásky a vytrvalosti úsilí je vyjádřeno vědomí našeho omezení, které se však otevírá naději:

⁴³ LG 8; UR 4; srov. KKK 820; Alexandra von TEUFFENBACH, *Die Bedeutung des subsistit in Lumen Gentium 8. Zum Selbstverständnis der katholischen Kirche*, München: Herbert Utz Verlag, 2002.

⁴⁴ *EkumV*, 31.

Překážky na cestě k jednotě jsou skutečně nad lidské síly a nelze je překonat pouze naším úsilím. Ale Kristova smrt a vzkříšení je Božím konečným vítězstvím nad hříchem a nad rozdělením, stejně jako je tomu s jeho vítězstvím nad nespravedlností a všemi formami zla. Z tohoto důvodu si křesťané nemohou zoufat tváří v tvář svým rozdělením, stejně jako nemohou ztrácet naději tváří v tvář nespravedlnosti nebo válkám. Kristus již překonal tato zla. Úkolem církve je vždy přijmout milost Kristova vítězství.⁴⁵

Z této perspektivy je možné vnímat *pastorační imperativy*. Je třeba opustit spoléhání se na zvyklosti (socializaci) a otevřít cestu k *zasvěcení* se jednotě (iniciace). Biskup je uprostřed svěřeného Božího lidu rozlišuje, formuluje a integruje do pastoračního plánování. Další fáze ekumenismu je spojena s obrácením (celého Božího lidu i biskupa). Jedná se o osobní základní rozhodnutí pro víru a křesťanský život směřující k jednotě všech křesťanů.⁴⁶ Zde je každý, i biskup, vždy na začátku. Dokument připomíná, že i biskup slovy Karla Rahnera musí „základní rozhodnutí v situacích podstatné novosti vždy znovu osvědčovat, resp. musí se učinit znovu, jsou základní fáze života (...) specifikacemi obrácení“.⁴⁷ Tento jeho úkol je nezastupitelný. Nikdo jiný než biskup má ve své osobě, charismatu i úřadu podporovat ekumenismus v rámci katolické církve jako svoji *vnitřní povinnost*.⁴⁸ Vádemékum zde bere v úvahu diecézní a národní struktury, personál, ekumenickou formaci a zapojení diecézních médií. Všechny čtyři způsoby angažovanosti katolické církve ve vztahu k ostatním křesťanským komunitám jsou pro něj osobně vnitřním nasměrováním vnější činnosti: duchovní ekumenismus⁴⁹, ekumenismus založený na dialogu lásky čili *kultuře setkávání*⁵⁰, na dialogu pravdy či podpoře teologické práce⁵¹ a na dialogu života⁵² čili *pastorační ekumenismus*, ve svědectví víry světu *praktický ekumenismus* a prostřednictvím kultury *kulturní ekumenismus*.

⁴⁵ *EkumV*, 42.

⁴⁶ Karl RAHNER, „Die grundlegenden Imperative für den Selbstvollzug der Kirche in der gegenwärtigen Situation. – Erstveröffentlichung,“ in *Handbuch der Pastoraltheologie*, sv. 2/1, Freiburg i.Br.: Herder, 1966, s. 256–276.

⁴⁷ Karl RAHNER, „Konversion,“ in *Sacramentum mundi*, sv. 3, Freiburg: Herder, 1969, s. 39–47.

⁴⁸ *ChD* 15.

⁴⁹ *EkumV*, 16–24.

⁵⁰ *EkumV*, 25–26.

⁵¹ *EkumV*, 27–30.

⁵² *EkumV*, 31–37.

2. NOVÉ EKUMENICKÉ PERSPEKTIVY V PASTORAČNÍ PRAXI?

Z hlediska terminologického lze zaznamenat změnu „atmosféry“ v otázce vzájemného uznání a přijímání svátostí (*communicatio in sacris*). *EkumV* připomíná dva principy, které utvářejí pastorační praxi v této oblasti ekumenické pastorace. Základem je učení Druhého vatikánského koncilu:

Spoluúčast na bohoslužbě (*communicatio in sacris*) však nesmíme považovat za prostředek použitelný pro obnovení jednoty křesťanů bez jakéhokoli rozlišení. Tu platí hlavně dvě zásady: vyjádření jednoty církve a účast na prostředcích milosti. Vyjádření jednoty spoluúčast při bohoslužbě většinou zakazuje. Snaha o získání milosti ji někdy doporučuje.⁵³

EkumV 36 přejímá v tomto bodě terminologii typickou pro jazyk kanonického práva: *communicatio in sacris*. Samotný způsob prezentace naznačuje do jisté míry ústup od tohoto v běžné každodenní praxi církve zakořeněného přístupu a můžeme zde vnímat jisté znepokojení spokojit se bez dalšího s tím, že se otázka převádí do oblasti legitimacy a legality takového jednání. Oba principy, i když mohou být (a často i jsou) ve vzájemném rozporu, musí být zvažovány vždy společně. *EkumV* opakuje ustanovení *Ekumenického direktáře*, že „za určitých okolností, výjimečně a při dodržení určitých podmínek může být křesťanům jiných církví či církevních společenství přístup k těmto svátostem povolen, či dokonce doporučen“.⁵⁴

V tomto smyslu *Ekumenický direktář* dodává navíc, že pro pokřtěné je eucharistie duchovní stravou, která jim umožňuje překonávat hříchy a dospívat k plnosti života v Kristu. Proto je účast na přijímání svátostí za určitých okolností nejen povolena pro spásu duše, ale je považována za žádoucí a doporučitelnou.⁵⁵

Napětí mezi těmito dvěma principy zůstává otevřené již tím, že povědomí o zprostředkování svátostí je doplňováno poukazem na rozlišení, které nemůže být vyřešeno *a priori* bez toho, že by nebyla vyvinuta ná-maha situaci nejen dobře posoudit, ale také zvážit velikost dobra, které-

⁵³ UR 8.

⁵⁴ PAPEŽSKÁ RADA PRO JEDNOTU KŘESŤANŮ, *Direktář k provádění ekumenických principů a norm, Praha: ČBK, 1995, 129 (dále Ekumenický direktář).*

⁵⁵ *EkumV*, 36.

ho v tom či onom konkrétním případě lze dosáhnout. Máme na mysli maximální míru možného dobra v dané situaci pro tohoto zde přítomného a čekajícího člověka. Prozíravost zůstává namísto z toho důvodu, že rozlišování zohledňuje dvě hlediska: svátost je jednak *vyjádřením jednoty*, která již musí existovat ve *vyznání víry* daného společenství (být v pravdě), jednak i *konstruktivním předpokladem* budoucího společenství *in fieri*, které je povinným předmětem křesťanské naděje (kráčet k plnosti pravdy).

Všimneme-li si užitého slovníku v této části, který je převzat z *Ekumenického direktáře*, můžeme vidět rozdíl mezi dvěma přístupy v daném odstavci: *locus theologicus* výrazu „přístup k svátostem je povolen, či dokonce doporučen“ nutno hledat v kanonickém právu, *locus theologicus* výrazů „svátost (...) její slavení; znamením reálné jednoty; viditelné vyjádření jednoty“ odkazuje na liturgii. Tuto nepropojenost s tím, jak o slavení svátostí hovoří *Sacrosanctum concilium*, v běžném pastoračním rozlišování, žel ani ve svém teologickém uvažování a běžném vědomí toho, co znamená, že tvoříme jednu, svatou, všeobecnou církev, nepostrádáme. Je v nás hluboce zakotvena jiná mentalita, která nám – zdá se – může uzavírat cestu v pohledu na konkrétní situaci nekatolíka, která ve svátost věří v rovině své osobní víry způsobem, jímž se neliší od víry praktikujícího katolického věřícího. Liturgie není jen *vrcholem* nebo *pramenem*, jimiž církev vyjadřuje společenství navenek a zprostředkovává spásu, ale také v ní Boží lid zakouší, uznává a buduje společenství, které přijímá od Pána ona sama (v jednotlivcích a společenství) postupně. Slavení je spojeno s cestou k jednotě, nejen s jejím vyjádřením jako výslednicí. Není jen zásluhou, ale také vždy pro každého nezaslouženým lékem.

Jazyk obřadu⁵⁶ v jeho celistvosti není jen nástrojem, jak vyjádřit správně vizi jednoty, ale je také *společnou zkušeností* toho, co liturgie předjímá. Umožňuje rozpoznat a budovat jednotu postupně se proměňujícího lidství v Kristovo tělo v rovině vnímání a prožívání, jako je například společný zpěv, společné naslouchání, společná účast a sdílení stejného prostoru a času. Svátosti by proto neměly být jednoduše považovány za někým jen *udělované* ostatním, ale vždy mají i rozměr *slavení* s ostatními. Svátost vytváří onen prostor, kdy osobní blízkost Boží *jednoho* tvoří a formuje společenství *mnohých*, všech těch, kteří Bohu blízko jsou spo-

⁵⁶ K pojmu obřad srov. CONGAR, *Diversity and communion*, s. 77–84; Robert TAFT, *Katolicismus východního obřadu. Dědictví a poslání*, Velehrad: Refugium, 2002, s. 8–11.

lečně. Zdá se, že v běžné katolické formaci tento aspekt tvoří neznámý prostor, který nám onen *jiný, druhý* může připomenout tím, že nám jej takto přiblíží ve své náboženské zkušenosti jako touhy uskutečňované v realitě své náboženské zakořeněnosti, kterou nemůže sám změnit. A ta se týká všech, ne jako lidstva, nýbrž mnohých, z nichž nikdo není ze strany Otce vyloučen.⁵⁷

Pomoci nám může i dobře známá praxe, která je dána situací nebezpečí smrti nebo vážné a naléhavé potřeby. Tehdy důvěřujeme síle symbolického jazyka, který překonává konfesní bariéry právě proto, že můžeme mít za bernou minci vzrůst *osobní dispozice*. Právě ta se podobá situacím, v nichž i katolický věřící svátost přijímat nemůže a je odkazován na křest touhy⁵⁸, zpověď touhy⁵⁹ a eucharistii touhy (*spiritualis manducatio*).⁶⁰ Horizont ekumenismu však není budován primárně pro umírající, ale pro živé; ne primárně pro ty, kteří jsou na konci života, ale především pro ty, kteří jsou na začátku života. Nejprve v obezřetném převzetí minima nezbytného pro existenci, ale také v odvážném sdílení volných maxim. Zde je role biskupa, nejen jako strážce, ale také jako dobrého pastýře, nezastupitelná při rozlišování, které se stává pastoračním imperativem.⁶¹ V tomto případě se symbolicko-rituální síla samotného slavení bohoslužby stává výživou a silou jednoty. Smíšené rodiny to vědí velmi dobře a mohou tím nabídnout pomoc k nalezení hlubšího vhledu i společenství církve. Zde je úloha biskupa podle *EkumV* nezastupitelná.

⁵⁷ Srov. Norbert BAUMERT – Maria-Irma SEEWANN, „Eucharistie ‚für alle‘ oder ‚für viele‘?“, *Gregorianum* 89 (2008): 501–532; Césaire GIRAUDO, „La formula *pro vobis* et *pro multis* del racconto istituzionale. La recezione liturgica di un dato scritturistico alla luce delle anafore d'Oriente e d'Occidente“, *Rivista Liturgica* 94 (2007): 257–284; Zdeněk JANČAŘÍK, „Za všechny nebo za mnohé“, *Katolický týdeník – Perspektivy* 13, 27. 3. 2007, s. 1.

⁵⁸ KKC 1258.

⁵⁹ Papež se modlil za zdravotníky, kteří nasazují život, *Česká sekce vatikánského rozhlasu*, <http://www.radiovaticana.cz/clanek.php?id=30805> [zveřejněno 20. 3. 2020; cit. 10. 4. 2021].

⁶⁰ Srov. Giancarlo PANI, „La comunione spirituale“, *La Civiltà Cattolica*, č. 3957 (2015): 224–237; Louis de BAZELAIRE, „Communione spirituelle“, in *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire. Tome 2, Partie 2, Communione fréquente (fin) – Cyrille de Scythopolis*, Paris: Gabriel Beauchesne, 1953, sl. 1294–1300.

⁶¹ Srov. Pavel AMBROS, „Zur Theologie des Lebens. Entsozialisierung der Pastoraltheologie“, *Theologia – Bogoslovie. Periodicum a facultatibus theologicis Europae centralis bis in anno editum* 1 (2001): 121–132.

ZÁVĚR

Jak jsme se pokusili ukázat, *EkumV* představuje nepřeborné množství konkrétních témat a praktických nápadů, které vyžadují mnohem víc než jedno letmé pročtení.⁶² Můžeme být i dnes, navzdory vši skepsi, přesvědčeni, že pro ekumenismus je i tato naše doba příznivá. Nemusí být jen obsahově vyprázdněným ceremoniálem společně slavených výročí a zvláštních příležitostí. Nemůže se stát archiváliemi 20. století, které odkládáme do depozitářů jako památku. Je součástí *nadpřirozeného smyslu víry*⁶³ a *smýšlení s církví*⁶⁴, jež neúnavně poznamenává vše, co se v církvi odehrává, a harmonicky utváří pluriformitu církve, různorodost činnosti jednotlivých křesťanů i církve jako celku. I nyní můžeme pozorovat známky toho, že převládá oprávněná naděje po jednotě a přibližuje se okamžik, kdy jednota, kterou Kristus již nyní vytváří, se stane zjevnou. Z naší strany tuto naději doprovází neúnavné úsilí i efektivní jednotlivé kroky, které jsou znamením dovršení. Pokud je ekumenismus načrtnut jako úkol *místní* či *partikulární církve* i jako *munus episcopale*⁶⁵, stává se měřítkem hodnověrnosti biskupské služby (!). Vycházíme-li z pozorné četby textu samého, vidíme, na první pohled zjevně, že věnuje náležitou pozornost dvěma věcem: užití přístupného jazyka a zakotvenosti v učení Druhého vatikánského koncilu. Můžeme na závěr předložit dvě tvrzení: vademecum je objektivním svědectvím rozvoje ekumenického smýšlení katolických věřících a posiluje význam vnitřní povinnosti biskupa dnešní doby přijmout úsilí po jednotě církve jako svůj prioritní úkol. V českých zemích se může stát příležitostí prohloubit ekumenický rozměr naší pastorační, katechetické a misijní angažovanosti a včlenit je do procesu plánování v úrovni diecéze i farnosti.

---

⁶² *EkumV*.

⁶³ *Apoštolská adhortace Jana Pavla II. o úkolech křesťanské rodiny v současném světě*, Praha: Zvon, 1992, 5 (FC 5).

⁶⁴ KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, *Instrukce Donum veritatis o církevním povolání teologa*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 35.

⁶⁵ LG 21; srov. Stefano VIOLI, „Officium e munus tra ordinamento canonico e comunione ecclesiale,” *Stato, Chiese e pluralismo confessionale* 31 (2019): 136–138.

**The Bishop's Pastoral Ministry to the Unity of God's People:
Perspectives on the Application of the New Ecumenical Directory for Bishops**

Keywords: Bishop; Pastoral Ministry; Promoting Christian Unity; Spiritual Ecumenism; Dialogue of Charity; Dialogue of Truth; Dialogue of Life; Pastoral Personal Care; Dioceses; Parishes

Abstract: Ecumenical dialogue and pastoral ministry is a pressing summons for every Bishop to a specific apostolic duty in the new context of impacting the transformation of life, communal and personal, caused by the pandemic. The search for Christian unity has continued, and has made progress. One of the fruits of this is the new document of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity: *The Bishop and Christian Unity. An Ecumenical Vademecum*. The Bishop's responsibility for promoting Christian unity is not to be looked for as the fruit of our own efforts; it is first and foremost a gift of the Holy Trinity to the Church. This does not excuse, however, bishops from making every effort, beginning with prayer itself, to hasten the journey towards full unity. The first essential task is for bishops to keep ecumenical responsibility alive in four fields: spiritual ecumenism, dialogue of charity, dialogue of truth and dialogue of life. The study reflects the fundamental areas of the ecumenical work of bishops in the light of the newly issued document of the Pontifical Council for Promoting Christian Unity.

prof. Pavel Ambros, Th.D.
Katedra pastorační a spirituální teologie
CMTF UP
Univerzitní 22
771 11 Olomouc
pavel.ambros@upol.cz